

Stațiunea biologică marină de la Agigea: patrimoniu, litigii, proiecte

Iana Balan*

Petronela-Raluca Podovei**

Cuvinte-cheie: *patrimoniu imobil, patrimoniu mobil, stațiune de cercetare, Ioan Borcea, Universitatea din Iași.*

În 1926, academicianul Ioan Borcea înființează Stațiunea biologică marină de la Agigea – Constanța, sub numele de Stațiunea Zoologică Marină „Regele Ferdinand I”. Organizată cu fonduri modeste, dar cu entuziasmul de începător al profesorului, aceasta a devenit, nu după mulți ani, un centru important de cercetare, iar numele fondatorului a căpătat rezonanțe mondiale. Ioan Borcea a înființat, în primă fază, laboratorul de Zoologie, cu câteva acvarii, și muzeul științific¹; apoi, treptat, acest departament al Universității s-a dezvoltat și a devenit o școală de biologie marină unde au activat și s-au format specialiști în domeniu, cum ar fi Constantin Motaș, Mihai Băcescu și Sergiu Cărașu².

Fiind un centru de cercetare care a contribuit semnificativ la dezvoltarea științei biologice, interesul pentru Stațiunea de la Agigea se reflectă într-o serie de lucrări ale profesorilor ieșeni Gheorghe Iacob³, Alexandru-Florin Platon⁴ și Gheorghe Mustăță⁵, coordonatori ai unor volume consacrate

* Muzeograf II, Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

** Muzeograf I, Muzeul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

¹ M. Constantineanu, S. Cărașu, „Profesorul Ioan Borcea”, în *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași. 1860-1960*, vol. II, București, 1960, p. 155.

² Constantin Toma, Gheorghe Mustăță, „Biologia”, în Gheorghe Iacob, Alexandru-Florin Platon (coord.), *Istoria Universității din Iași*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 63.

³ Gheorghe Iacob (coord.), *Anuarul Universității 1989-2009*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, 562 p.

⁴ Gheorghe Iacob, Alexandru-Florin Platon (coord.), *Istoria Universității din Iași*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, 908 p.

⁵ Gheorghe Mustăță (redactor), *Viața în apă și pe pământ în Mileniul III. Lucrările sesiunii științifice a Stațiunii biologice marine „Prof. dr. Ioan Borcea”*,

istoriei universitare ieșene sau momentelor aniversare ale stațiunii. Ele oferă informații despre înființarea departamentului, viața și activitatea profesorului Ioan Borcea, precum și o analiză amplă asupra cercetărilor științifice, fără însă a aprofunda detaliile legate de patrimoniul mobil și imobil al bazei marine.

În textul de față ne-am propus, pe baza documentelor din cadrul Serviciului Județean Iași al Arhivelor Naționale și ale Arhivei Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, să reconstituim frânturi de imagini asupra inventarului stațiunii de la înființare și până în anul 1970, când aceasta a trecut în subordinea Institutului Român de Cercetări Marine. Pe lângă sursele documentare și lucrările amintite, un instrument de lucru foarte util au fost *Anuarele Universității*. Deși diverse și bogate în informații, izvoarele cercetate nu ne-au oferit informații clare despre situația materială⁶, financiară⁷ sau despre subordonarea stațiunii⁸. Altfel spus, stadiul actual al cercetării nu ne-a permis să alcătuim, așa cum ne-am propus inițial, un tablou complet al patrimoniului stațiunii. Conturăm doar un profil al acestuia și formulăm o serie de întrebări la care nu putem oferi, încă, răspunsuri clare.

Agigea, 19-20 octombrie 2001. Volum omagial dedicat împlinirii 75 de ani de la înființarea Stațiunii biologice marine „Prof. dr. Ioan Borcea” Agigea, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2002, 298 p.; Gheorghe Mustăț, Mircea Varvara, Constantin Carmen (editori), Marea în cumpănă. Lucrări prezentate la Sesiunea științifică dedicată împlinirii a 70 de ani de la înființarea Stațiunii biologice marine „Prof. dr. Ion Borcea” de la Agigea și a 60 de ani de la dispariția fondatorului, Agigea – Constanța, 18-20 octombrie 1996, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1999, 331 p.

⁶ Printre dosarele studiate am identificat doar un singur inventar detaliat al bunurilor aparținând stațiunii, datând din anul 1940 – vezi Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași (în continuare: AN-Iași), Rectorat, dosar nr. 1139/1926. Pentru perioada postbelică nu am găsit un astfel de instrument de lucru care să ajute la analiza evoluției patrimoniului mobil al stațiunii marine.

⁷ În documente apar informații conform cărora stațiunea avea un buget propriu, dar primea resurse financiare atât de la Universitate (prin decizii ale Senatului), cât și de la Ministerul Învățământului; din acest motiv, nu ne este clară subordonarea financiară a acesteia.

⁸ Conform informațiilor din cadrul *Anuarelor* Universității, la înființare, stațiunea făcea parte din cadrul Laboratorului de Zoologie descriptivă a Facultății de Științe și a păstrat acest statut până în anul 1969 (când vechea Facultate de Științe devenise Facultatea de Biologie-Geografie). Cu toate acestea, unele surse indică faptul că, în anul 1937, „institutul de cercetări științifice trece definitiv în domeniul Universității, ca o anexă a ei”, iar în 1958 Stațiunea Zoologică Marină „Prof. Ion Borcea” de la Agigea trecea de sub îndrumarea și controlul Direcției generale a învățământului superior sub îndrumarea și controlul Universității „Al. I. Cuza” din Iași. De aici reiese faptul că stațiunea a trecut prin mai multe schimbări administrative, însă nu toate au fost identificate în documentele cercetate.

O istorie zbuciumată ca veacul

Stațiunea biologică marină „Prof. dr. Ioan Borcea” de la Agigea a fost fondată prin Înaltul Decret Regal nr. 810 din 1 martie 1926, care prevedea înființarea stațiunii Zoologice Marine „Regele Ferdinand I” și numirea profesorului Ioan Borcea la conducerea acesteia⁹. Acest Decret a fost emis în urma unei adrese venite din partea Ministerului Instrucțiunii către Universitatea din Iași, nr. 108050 din 9 octombrie 1925, prin care profesorul Ioan Borcea era propus să organizeze și să administreze stațiunea de la Agigea.

Inițiativa amenajării unei stațiuni de cercetare a apărut încă din anul 1925, când profesorul Borcea a organizat o deplasare în scop științific „de la gurile Dunării până la Vama Veche”, obiectivul principal fiind găsirea unui loc bun pentru amplasarea noului centru științific și didactic¹⁰. El dorea ca acest loc să devină o școală pentru hidrobiologia românească. Borcea a ales, pe litoralul românesc al Mării Negre, o zonă de coastă în dreptul localității Agigea. A optat pentru acest loc și din prisma faptului că aici se găsea o cazarmă militară, care a funcționat în timpul Primului Război Mondial¹¹, ale cărei clădiri corespundeau cu dorințele profesorului, iar ecosistemele marine de coastă erau foarte variate, oferind posibilitatea cercetării hidrobionților în toate tipurile de faciesuri¹². Adunând datele necesare, profesorul Borcea a realizat un proiect de organizare și funcționare a primei stațiuni românești de biologie marină. Experiența necesară o acumulase în Franța, la Sorbona și la Stațiunile Banyuls-sur-Mer și Roscoff, care i-au fost modele¹³.

Pentru organizarea noii stațiuni, zoologul primește un teren cu o suprafață de circa 25 ha, situat la aproximativ 10 km de Constanța și în apropiere de Eforie Nord¹⁴. Clădirile cazarmii au constituit punctul de

⁹ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 2. Conform Art. I, alineatul 2 al Decretului Regal, „D. I. Borcea, profesor universitar la Facultatea de Științe din Iași, se numește, în virtutea aceluiași text de lege, director al Stațiunii Zoologice marine dela Agigea, județul Constanța” (vezi *Monitorul Oficial* nr. 58, 11 martie 1926, p. 3221).

¹⁰ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, Album „Profesorul Ioan Borcea și Stațiunea Zoologică Marină Agigea”, p. 0.

¹¹ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, p. 9.

¹² AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, p. 2.

¹³ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, p. 8.

¹⁴ „Facultatea de Științe”, în *Anuarul Universității Mihăilene Iași. 1935/1936*, p. 255. În documente nu apare specificat cum a ajuns acest teren în posesia stațiunii, nu știm dacă a fost donat sau achiziționat. Însă, interesul arătat de Ministerul Învățământului și de Ministerul Culturii ne determină să presupunem că terenul a fost o donație a statului pentru a se pune bazele instituției de cercetări marine.

pornire și au fost folosite pentru cercetările de biologie marină și pentru practica biologică a studenților. La început, au fost încadrați șase pescari și un administrator. S-a achiziționat o barcă pe care o foloseau pentru deplasarea pe mare și colectarea materialului științific. Poziționarea stațiunii, care se găsea între Marea Neagră, Lacul Techirghiol și Lacul Agigea, permitea ca această activitate să fie făcută cu ușurință (Fig. 1). În scurt timp, Stațiunea de la Agigea a devenit un centru de cercetare recunoscut atât la nivel național, cât și internațional¹⁵.

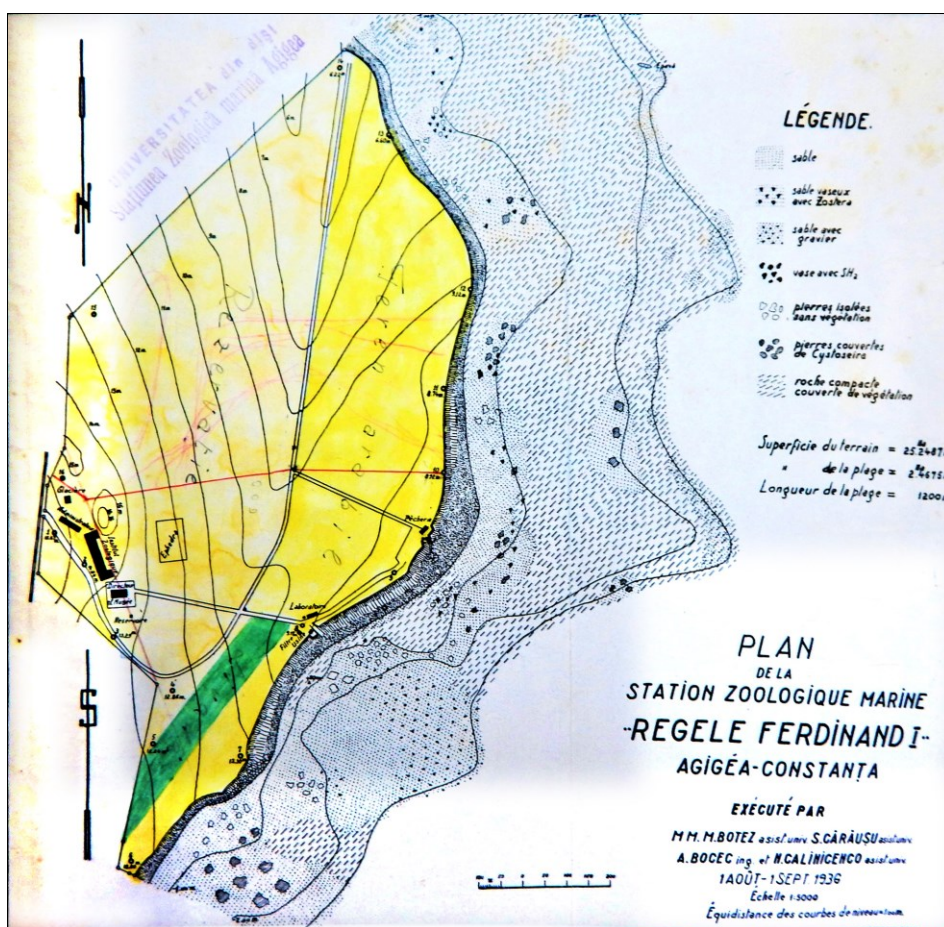

Fig. 1. Plan al Stațiunii Zoologice Marine „Regele Ferdinand I” Agigea – Constanța, 1936 (Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 5).

¹⁵ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 2.

Având certitudini, în urma explorărilor făcute, asupra bogăției plantelor caracteristice dunelor marine din această zonă, profesorul Ioan Borcea a împrejmuit o suprafață de 600 m², unde densitatea și varietatea florei era mai mare, formându-se, astfel, cunoscuta „Rezervație de dune marine”¹⁶.

Cu trecerea anilor, imobilul stațiunii s-a deteriorat, astfel încât, plângerile către Universitate (începând cu 1 aprilie 1938 stațiunea a fost trecută în bugetul Facultății de Științe din Iași¹⁷) pentru starea deplorabilă a clădirilor nu au întârziat să apară. În iunie 1938, directorul stațiunii¹⁸ trimite o scrisoare Rectorului prin care descrie starea de degradare în care se aflau imobilele: „clădirile se dărâmă, echipamentul de cercetări este inexistent, nu sunt bani pentru material, luminat, întreținere și încălzire”¹⁹. Răspunsul afirmativ a venit câteva luni mai târziu, directorul stațiunii justificând conducerea Universității cheltuirea banilor primiți, adică 123.260 lei, sumă care acoperea „amenajarea a două camere și construirea șalupei”²⁰.

De-a lungul timpului, stațiunea a avut subordonări diferite, dificil de refăcut în totalitate astăzi, în condițiile absenței unor date certe oferite de documente. Dacă în 1938 era bugetată de Universitate, prin Ordinul nr. 1843/13.09.1958 al Ministerului Învățământului și Culturii era trecută de sub îndrumarea și controlul Direcției generale a învățământului superior sub îndrumarea și controlul Universității „Al. I. Cuza” din Iași²¹, ceea ce indică faptul că în decursul celor 20 de ani își schimbase administratorul. În ceea ce privește numele, în 1962 a fost înaintat un „Memoriu cu privire la schimbarea numelui Stațiunii de cercetări marine – Agigea” de către decanul Facultății de Științe Naturale și Geografie – Petru Jitariu – prin care s-a propus schimbarea denumirii în Stațiunea de Cercetări biologice I. Borcea, fapt ce implica și lărgirea tematicii științifice și o reprofilare a cercetărilor²². La 18 iunie 1963, rectorul universității, Ion Creangă, propune transformarea stațiunii în stațiune biologică, cu

¹⁶ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, p. 8.

¹⁷ „Sedințele Senatului Universitar”, în *Anuarul Universității Mihăilene Iași, 1936/1937*, p. 58.

¹⁸ În această perioadă a fost numit director profesorul Constantin Motaș, ca urmare a decesului directorului Ioan Borcea (30 iulie 1936).

¹⁹ AN-Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1761/1938, vol. II, f. 502.

²⁰ AN-Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1761/1938, vol. II, f. 515.

²¹ Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (AUAIC), fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 838/1961 (*Corespondență, rapoarte, informări privind activitatea organizatorico-științifică a stațiunii „Agigea”*), f. 218.

²² AUAIC, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 570/1962 (*Memoriu de schimbare a numelui stațiunii „Agigea” în „Stațiunea de cercetări biologice I. Borcea”*), f. 131.

denumirea Stațiunea biologică „Prof. I. Borcea” – Agigea, „din motivul studiului biologic, al practicii studenților și al cercetărilor de biologie marină și terestră”²³.

În pofida acestor schimbări, activitatea din cadrul departamentului nu a fost afectată, instituția continuând să fie un centru de cercetare în domeniu, dar și un loc de formare a studenților din cadrul Facultății de Biologie-Geografie. Până în martie 1970, când destinul stațiunii a luat o turnură dramatică. Directorul de la acel moment, prof. Ion Andriescu, a fost nevoit să accepte trecerea stațiunii sub tutela Institutului Român de Cercetări Marine, în pofida adreselor și memoriilor înaintate Ministerului Învățământului pentru menținerea ei în subordinea Universității din Iași²⁴. Solicitățile profesorilor Facultății de Biologie-Geografie au fost zadarnice în contextul politic de comasare și de subordonare a stațiunilor de cercetare științifică și a secțiilor și facultăților cu profil tehnic.

Un subiect sensibil, în contextul reorganizării de la finalul anilor '60, l-a reprezentat soarta laboratoarelor de biologie terestră. În acest sens, au fost înaintate la Ministerul Învățământului mai multe memorii, așa cum au fost cele de pe 11 noiembrie 1969²⁵ și de pe 20 decembrie 1969, care contestau decizia de desființare a laboratoarelor ca urmare a integrării stațiunii în Institutul de Român de Cercetări Marine²⁶. Decizia Ministerului, bazată pe rațiuni politice, nu științifice, era însă luată și ea nu viza doar închiderea laboratoarelor de biologie terestră, ci, practic, desființarea stațiunii. Hotărârea nr. 256/16 februarie 1970 privind „Înființarea Institutului Român de Cercetări Marine” fixa noul statut al Stațiunii de la Agigea devenită acum „Secția «Prof. Ion Borcea» – Agigea”. Articolul V al Hotărârii prevedea că „noul institut va încheia un protocol privind modul de colaborare dintre cele două unități [respectiv Institutul și Secția – n.n.]”, iar articolul VII menționa că „institutul va funcționa în clădirea aflată în administrarea operativă a Institutului meteorologic din subordinea Ministerului Agriculturii și Silviculturii, precum și în spațiile ocupate de stațiunile «Ion Borcea» – Agigea și «Grigore Antipa» – Constanța”²⁷.

²³ AUAIC, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 838/1961, f. 74.

²⁴ AUAIC, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 808/1966 (*Activitatea stațiunii de cercetări marine Agigea*), f. 316-318, memorii din 15 august 1969.

²⁵ AUAIC, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 808/1966, f. 416.

²⁶ AUAIC, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 808/1966, f. 419-420.

²⁷ AUAIC, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, subfond Rectorat, dosar 808/1966, f. 456-458.

Stațiunea a fost abandonată în anul 1980, fiind distrusă din „cauza unor idei greșite și a unor ambiții și interese personale”²⁸. Sergiu Cărașu plasează răspunderea pentru această stare de fapt pe seama unor biologi români, precum Eugen Para, Mihai Băcescu, Theodor Bușniță etc., și este de părere că dorința lor exagerată de a crea un institut de cercetări marine de genul celor de la Napoli, Banyuls-sur-Mer sau Roscoff a dus, de fapt, la abandonarea Stațiunii de la Agigea²⁹. Răspunderea este dificil de stabilit și cu atât mai puțin de formulat ca o sentință. Investigații suplimentare devin necesare pentru o bună înțelegere a destinului stațiunii în perioada anilor '80, dar, cel mai probabil, schimbarea profilului său și a subordonărilor au fost cauze esențiale ale problemelor. Din 1980, timp de aproape 20 de ani, Stațiunea de la Agigea a fost sediul unor instituții legate de activitățile portuare: SERUN, care aparținea de ICHP Constanța, Șantierul Naval Constanța, CUG Basarabi și o Unitate Militară de Construcții. Doar în una dintre clădirile stațiunii a rămas să își continue activitatea marele algolog Maria Celan. Ea a fost cea care a tras un semnal de alarmă asupra importanței și semnificației dunelor din perimetrul fostei stațiuni.

În perioada 1970-1990, localnicii și cercetătorii de la Universitate au constatat degradarea treptată a clădirilor, distrugerea parțială a florei și faunei, modificarea condițiilor pedoclimatice, transformarea aspectului general, odată cu construirea portului Agigea, reducerea suprafeței pe care funcționa Stațiunea, „îndepărtarea” alarmantă a Stațiunii de Marea Neagră, neglijarea și apoi încetarea activității de cercetare fundamentală, cu implicații practice, la renumita instituție de cercetare biologică, cunoscută și apreciată până în 1970 în întreaga Europă, și nu numai.

La 28 iunie 1990, Stațiunea Biologică Marină „Prof. dr. Ioan Borcea” a revenit în mod oficial la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, pe baza ordinului de transfer nr. 4147/28.06.1990, realizat între Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor și Ministerul Învățământului. Astfel, departamentul și-a reluat activitatea de cercetare, iar la conducerea acestuia a fost numit profesorul Gheorghe Mustață³⁰. În prezent, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, prin Stațiunea Biologică Marină „Prof. dr. Ioan Borcea” Agigea asigură custodia rezervației naturale ROSCI0073 „Dunele marine de la Agigea”, care se află în incinta Stațiunii Agigea, în baza convenției de custodie nr. 0171/14.07.2010, încheiată cu Ministerul Mediului și Pădurilor.

²⁸ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar 1/1926-1980, p. Z.

²⁹ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar 1/1926-1980, p. Z.

³⁰ Constantin Toma, Gheorghe Mustață, *op. cit.*, p. 63.

Patrimoniul stațiunii sub povara Războiului

Până la declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale, baza materială a Stațiunii de la Agigea s-a constituit din clădirile fostei cazărmi militare și din pământul primit de Ioan Borcea, pe care a reușit să-l delimiteze. Constituirea unui patrimoniu propriu din donații și extinderi, dar și resursele financiare firave ale Universității pentru dezvoltarea bazei materiale au redus, însă, posibilitățile de conservare și întreținere a bunurilor deja existente. Însă sub raport cantitativ, această bază materială nu era de neglijat la sfârșitul perioadei interbelice. În anul 1940, stațiunea dispunea de următoarele terenuri: aproximativ 8,1862 ha de teren arabil; 1,0948 ha de livadă de pruni, caiși și duzi; 12,74 ha de pământ necultivat, format din dune de nisip și, pe lângă acestea, exista și parcul de rezervație pentru fauna și flora litorală, înconjurat din trei părți cu sârmă ghimpată³¹, iar a patra latură fiind accesul deschis spre mare. Tot în 1940 a fost întocmit un inventar al clădirilor care erau în posesia stațiunii, ce constituiau de fapt patrimoniul imobil al acesteia. Erau opt spații (Fig. 2) cu următoarele descrieri:

[...] o clădire principală de cărămidă tencuită, compusă dintr-un parter și două etaje și acoperită cu olane, prevăzută cu jghiaburi și uluce de scurgere, ocupând o suprafață clădită de 430,8568 m², având în total 57 de uși dintre care patru cu două canaturi și 81 de geamuri; două scări de beton, interioare și cu pod; prevăzută cu instalație electrică și canal; cu un număr total de 52 de încăperi repartizate astfel: 24 pentru locuință, o bibliotecă, trei laboratoare, două magazine, o spălătorie, trei camere, o bucătărie, o cameră de baie, 14 closete și două săli ale scărilor; două sobe teracotă și una de bucătărie.

Al doilea imobil avea:

[...] o clădire de cărămidă tencuită, compusă dintr-un parter și un etaj și acoperită cu țigle, prevăzută cu jghiaburi și uluce de scurgere, ocupând o suprafață clădită de 158,12 m², având în total 13 uși dintre care una cu două canaturi și 17 geamuri, o scară de beton interioară, un pod, prevăzută cu instalație electrică și canal; un număr total de 12 încăperi repartizate astfel: trei pentru locuință, o bibliotecă, două laboratoare, o cameră fotografică, trei săli, două closete, cinci sobe teracotă. La parter se găsesc instalate următoarele acvarii din beton, cristal și faianță, pentru cercetări zoologice: patru compartimente a 110×73×113 cm; două compartimente a 63×63×35 cm; un compartiment a 151×58×98 cm. Clădirea este împrejmuită de un gard din ostrețe de 24 m lărgime și 30,80 m lungime.

³¹ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 4.

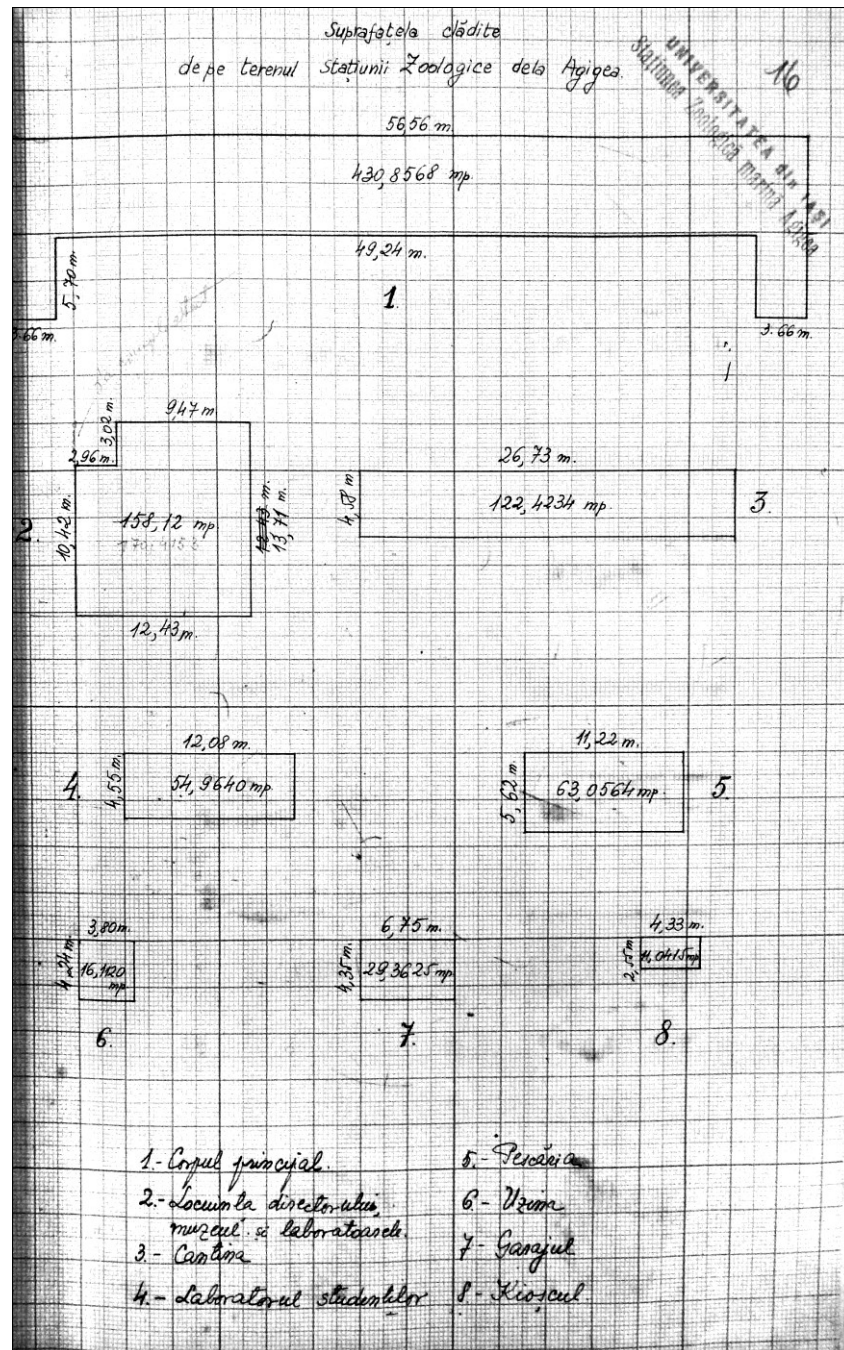

Fig. 2. Suprafețele clădite de pe terenul Stațiunii Zoologice de la Agigea, 1940 (Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr.1139/1926, f. 16).

Cea de-a treia clădire era

[...] din cărămidă tencuită, compusă din parter și acoperită cu țigle în două ape, ocupând o suprafață clădită de 122,4234 m², având în total nouă uși dintre care una cu două caneluri, cinci geamuri, un pod și era prevăzută cu instalație electrică; clădirea avea un număr total de șapte încăperi: patru pentru locuit, o sufragerie, o bucătărie, un garaj, o sobă mare de gătit.

Cea de-a patra suprafață era ocupată de:

[...] o clădire din cărămidă tencuită, cu acoperiș de țiglă în trei ape, ocupând o suprafață de 54,9640 m², compusă dintr-o singură încăpere cu o ușă și șase geamuri, având instalație electrică și canal; un acvariu din beton, cristal și faianță, pentru cercetări zoologice, compus din: două compartimente a 50×50×31 cm și un compartiment a 50×117 cm.

A cincea clădire era „din cărămidă tencuită cu acoperiș de țiglă în patru ape, ocupând o suprafață clădită de 63,0564 m², compusă din două încăperi cu trei uși și cinci geamuri”.

Cea de-a șasea încăpere era „din cărămidă tencuită cu acoperiș de țiglă în două ape, ocupând o suprafață clădită de 16,1120 m², compusă dintr-o singură încăpere destinată uzinei electrice, cu o ușă, un geam și instalație electrică”.

A șaptea clădire era „din cărămidă tencuită, anexată la corpul unu, acoperită cu țiglă într-o singură apă, ocupând o suprafață clădită de 29,3625 m², compusă dintr-o singură încăpere destinată adăpostirii automobilului sau cailor, cu o ușă și un geam”.

Ultima construcție era descrisă astfel: „[...] un chioșc de lemn cu acoperiș de scânduri și rogojini în două ape, ocupând o suprafață clădită de 11,0415 m², și prevăzut cu o masă și două bănci fixe”. Pe lângă acestea, exista:

[...] o fântână de 18 m adâncime, executată în beton și acoperită cu un planșeu de beton armat, cu o ușă de stejar; o casă a pompei de 10 m adâncime, executată în beton și acoperită cu un planșeu de beton armat, prevăzută cu o ușă de stejar; o fântână de 13 m adâncime executată din piatră așezată cu capac de lemn și apărător din țiglă în două ape având o pompă de mână³².

În inventar mai erau incluse și: un hangar de lemn având dimensiunea 9/10 m, cu acoperiș din țiglă în două ape și cu pod; o barcă cu motor din brad și stejar, o barcă pescărească din brad și stejar³³ (Fig. 2.1.).

³² AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 13-15.

³³ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 24.

Fig. 2.1. Suprafețele clădite de pe terenul Stațiunii Zoologice de la Agigea, 1940
(Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași, fond Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat,, dosar nr.1139/1926, f. 16).

Din patrimoniul mobil al stațiunii, făceau parte:

90 de borcane cilindrice cu piese zoologice, conservate în formol și alcool, 494 borcane de sticlă de diverse mărimi cuprinzând diverse materiale zoologice, cinci hărți murale, șase cutii de lemn cu cochilii, trei cutii de carton cu geam de sticlă cu o colecție de scoici, o bibliotecă alcătuită din reviste și cărți științifice și de literatură. Valoarea bunurilor ajungea la suma de 242.200 lei³⁴.

Din categoria aparate și instrumente de cercetare deținute de stațiune în 1940 făceau parte:

[...] opt microscopice de diverse tipuri, cinci lupe pentru preparat, o cameră clară C. Zeiss, un aerometru C. Richter, un alcoolmetru, un lactometru, un microtom de mână, o etuvă electrică 220 volți Winkler Berlin, un aparat fotografic etc. Aveau și accesorii de birou și desen, motoare și unelte. Valoarea bunurilor ajungea la suma de 263.871 lei³⁵.

În anul 1941, s-a schimbat directorul stațiunii. Constantin Motaș a plecat la București, iar în locul său a fost numit profesorul Ioan Gh. Botez³⁶, unul dintre cei mai mari antropologi ai timpului. El a reușit, de altfel, să păstreze stațiunea funcțională și pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial, împreună cu cercetătorii Sergiu și Aurelia Căraușu³⁷.

Chiar la începutul mandatului său de director, Ioan Gh. Botez s-a confruntat cu o serie de probleme și litigii care amenințau patrimoniul imobil al stațiunii. Aflați în plin război mondial, pe teritoriul stațiunii s-a stabilit o nouă bază militară, care ocupa o suprafață de aproximativ 15 ha³⁸. Instalarea acesteia amenința distrugerea unor plante importante din cadrul rezervației naturale. În acest sens, profesorul Botez a înaintat o serie de memorii către conducerea Universității, cu scopul de a-i salva patri-

³⁴ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 32. În anii '40, valoarea leului era următoarea: o pâine de 1 kg se cumpăra cu 11 lei, o găină costa 106,66 lei, 1 kg de carne de porc – 36 lei, un litru de vin – 33 lei, iar 1 kg de cartofi – 11 lei, https://www.bnr.ro/files/muzeu/2016/resurse/BNR_Istoria_Leului_ro.pdf (accesat la 12.11.2019).

³⁵ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 35-38.

³⁶ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 119. Ioan Botez a fost director până în anul 1949, când a fost arestat și dus la Canalul Dunăre-Marea Neagră, fiind înlocuit de către Sergiu Căraușu.

³⁷ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, Album „Profesorul Ioan Borcea și Stațiunea Zoologică Marină Agigea”, p. 33-35.

³⁸ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2252/1943, vol. I, f. 56.

moniul. La 20 mai 1941, rectorul Universității, Mihai David, primea un raport în care se preciza că:

[...] în vara anul 1940, o echipă de ofițeri din Marina Română a făcut pe terenul stațiunii o serie de măsurători, iar spre toamnă s-au început unele lucrări cu caracter militar. Încă de la începutul acestei activități, conducerea stațiunii nu a fost anunțată, nici scris, nici verbal, nu a primit un deviz de expropriere sau de compensație a terenului, sau o înștiințare despre natura activităților care vor avea loc acolo, având în vedere că pe acel teren se afla o rezervație naturală [vezi Fig. 3].

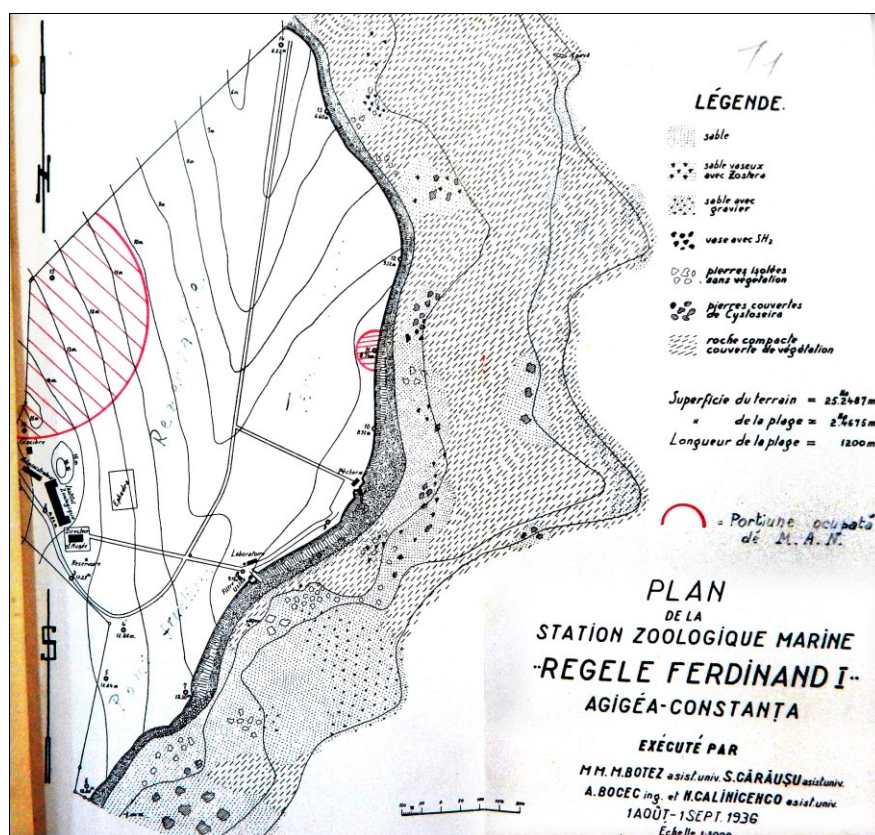

Fig. 3. Planul Stațiunii Zoologice Marine „Regele Ferdinand I” Agigea – Constanța.
Portiunea de teren ocupată de MAN, 1941
(Naționale Iași, Universitate, dosar nr. 1139/1926, f. 11).

Directorul Botez aduce în atenție și faptul că

[...] nu s-au făcut delimitări clare ale terenului ocupat și ale terenului ce urmează a fi folosit. Din această cauză a fost pierdută o bună parte din

rezervația naturală a Stațiunii, iar cultivarea locului arabil nu a fost posibilă. De asemenea, s-a dat dispoziție pentru defrișarea unei părți din livada cu pomi fructiferi³⁹.

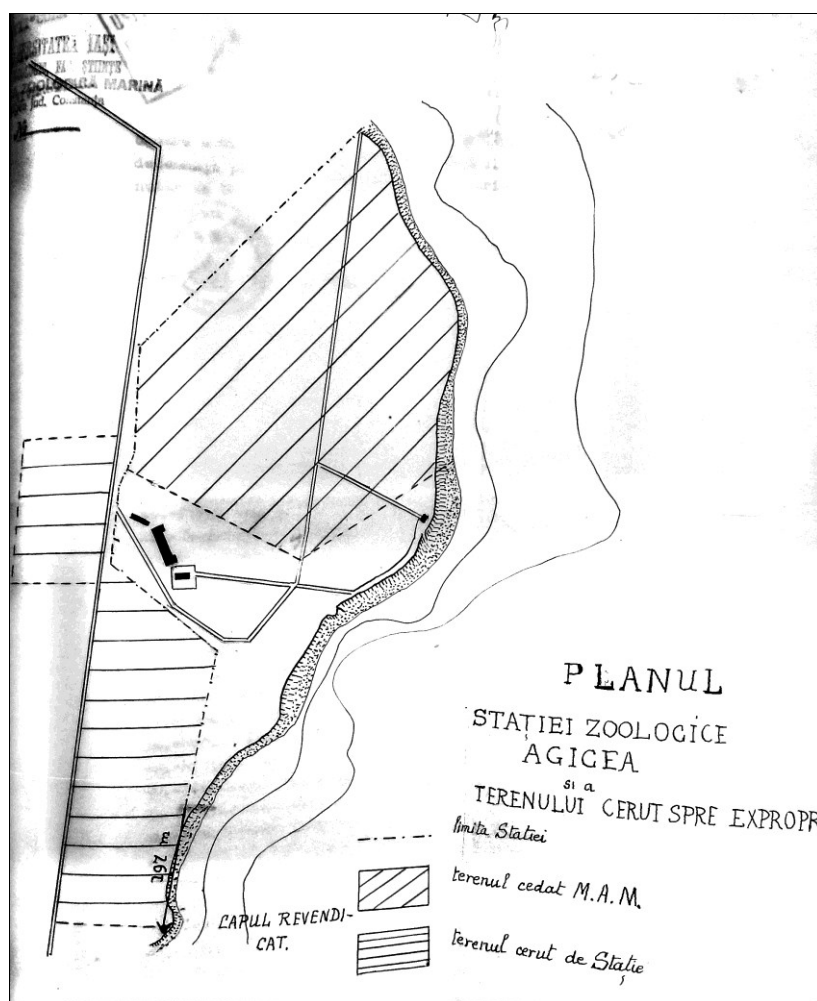

Fig. 4. Planul Stațiunii Zoologice Agicea și a terenului cerut spre expropriere, 1943 (Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2250/1942, vol.2, f. 508).

Mai târziu, la 13 iulie 1943, Rectorul și Secretarul General al Universității au trimis o scrisoare către Ministerul Apărării, prin care cereau lămuriri asupra situației terenurilor. Documentul reține că:

³⁹ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 10.

În luna aprilie 1942, Ministerul Apărării Naționale a convenit ca terenul ocupat de o baterie de coastă din toamna anului 1940, în întindere de 13 ha, să fie expropriat de la stațiunea Agigea și să primească în schimb un teren echivalent cu opt ha prin exproprierea din proprietatea vecină situată mai la sud, aparținând fraților Butărescu⁴⁰.

În acest litigiu, Ministrul Culturii Naționale a sprijinit punctul de vedere al stațiunii. Însă opoziția fraților Butărescu a dus la amânarea deciziei. Pană în iunie 1943, subsecretarul de stat al Marinei nu a făcut presiuni suplimentare, însă, din iunie, acesta cere stațiunii și universității să-și dea consimțământul pentru cedarea celor 13 ha pe care s-au făcut instalații de cazemate, de adăposturi și de lucrări militare numeroase și întinse⁴¹. Rectorul Universității nu a fost de acord cu acest „act de donație” și explică faptul că, încă din anul 1930, s-au făcut demersuri și încercări de expropriere în folosul apărării naționale. Stațiunea nu dorea înapoi terenul ocupat de bateria regimentului, dar nici să renunțe la el; cerea un alt teren la schimb (Fig. 4), cu atât mai mult, cu cât în timpul războiului stațiunea pusese la dispoziție clădirile sale, găzduind „unități mai mari sau mai mici”⁴².

În 3 iunie 1944, Rectorul Universității îi scrie Ministrului Apărării Naționale referitor la cele 15 ha care au fost cedate pentru nevoile armatei de către stațiunea Agigea. Acesta cere plata pentru indemnizația cuvenită pentru terenul expropriat în conformitate cu Decretul publicat în *Monitorul Oficial* din 24 ianuarie 1944 (statul se obliga să dea stațiunii 8 ha de la frații Butărescu, iar stațiunea să cedeze statului cele 15 ha unde se află bateria armatei)⁴³. Astfel,

[...] întrucât stațiunea zoologică este păgubită de terenul ei de cultură de patru ani de zile și cum aceste decrete datează încă din luna ianuarie 1944, fără a fi căpătat aplicarea cuvenită, vă rugăm foarte stăruitor, domnule ministru, să binevoiți a da dispozițiile necesare pentru lichidarea acestei

⁴⁰ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2256/1943, f. 110.

⁴¹ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2256/1943, f. 110.

⁴² AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2256/1943, f. 111.

⁴³ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2352/1944, vol. II, f. 657. Legea nr. 41/1944 pentru cedarea unui teren, proprietatea Universității din Iași, Subsecretarului de Stat al Marinei; Legea nr. 42/1944 pentru exproprierea unui teren, proprietatea d-lor Amadeu Butărescu și Radu Butărescu, pentru nevoile zoologice Agigea.

chestiuni și pentru ca Universitatea să poată intra în posesia lotului cuvenit drept despăgubire legală a celui cedat⁴⁴ [vezi Fig. 5].

La 16 iunie 1944, casierul Universității este autorizat de Rector să ridice suma de 306.000 lei „consemnată la dispoziția Universității noastre de Ministerul Apărării Naționale pentru terenul expropriat de Stațiunea Zoologică Agigea. Suma va fi consemnată pe numele Amadeu și Radu Butărescu din comuna Agigea, județul Constanța⁴⁵. Altfel spus, stațiunea Agigea primea cele 8 ha de teren, iar frații Butărescu suma de 306.000 lei⁴⁶.

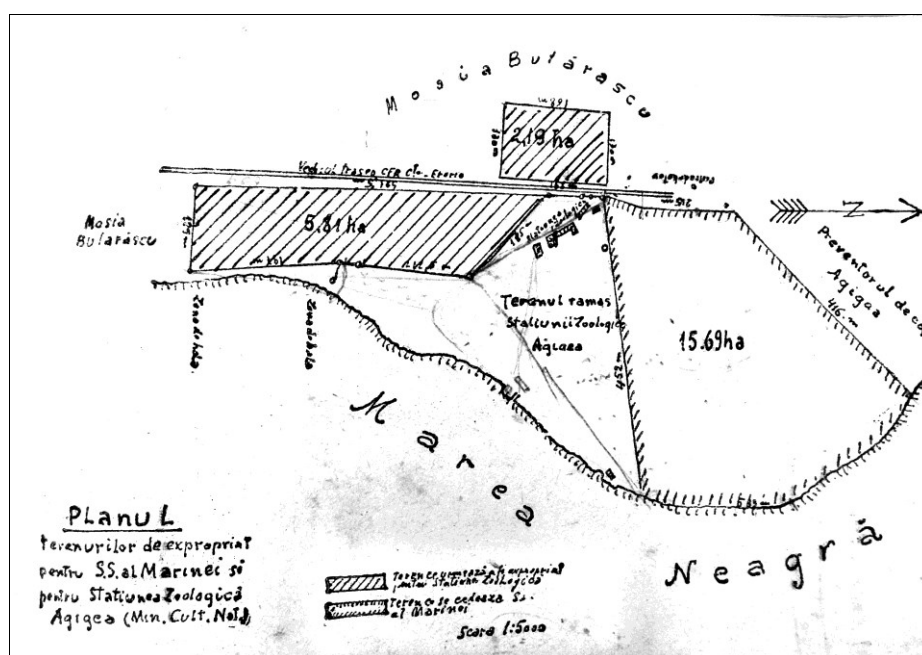

Fig. 5. Planul terenurilor de expropriat pentru S.S. al Marinei și pentru Stațiunea Zoologică Agigea, 1945 (Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 138).

⁴⁴ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2352/1944, vol. II, f. 658.

⁴⁵ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 2352/1944, vol. III, f. 812.

⁴⁶ Față de anii '40, valoarea leului din anii '44 a mai scăzut. Astfel, o pâine de 1 kg se putea cumpăra cu 45,55 lei, o găină cu 633,33 lei, 1 kg de carne de porc cu 187,17 lei, un litru de vin cu 160 lei, iar 1 kg de cartofi se cumpăra cu 255,45 lei, https://www.bnr.ro/files/muzeu/2016/resurse/BNR_Istoria_Leului_ro.pdf/ (accesat la data 12.11.2019).

În contextul războiului, patrimoniul stațiunii nu a avut de suferit. Existau cinci clădiri: una destinată locuinței cercetătorilor și personalului, laboratoarelor, bibliotecii și magaziei; un imobil cu bibliotecă, laboratoare, acvarii și locuința directorului; o clădire cuprindea cantina cercetătorilor, bucătăria și locuințe; o încăpere găzduia laboratorul studenților și acvarii; și o ultimă clădire era destinată pescăriei și uzinei electrice și de apă. Valoarea localurilor a fost estimată la suma de 8.087.813 lei⁴⁷. În ceea ce privește terenul stațiunii, în inventarul pe anul 1944/1945, este trecută o suprafață de 14,310 ha de teren cultivabil (rezervație naturală) cu o valoare de 594.068 lei⁴⁸.

Un an mai târziu, în 1945, alături de cele cinci clădiri existente se adăuga: o cabană deasupra casei pompei de la puțul de apă, executată în cărămidă, având dimensiunile: 2,08 m × 2,18 m, acoperită cu placă de beton armat de 10 cm, având o ușă și o fereastră, precum și un adăpost săpat în pământ pentru păstrarea benzinei. Valoarea totală a bunurilor în anul 1945 era de 8.114.173 lei⁴⁹.

Investiții și proiecte în perioada postbelică

Primele informații privind baza materială a stațiunii de după război se regăsesc în rapoarte de la începutul anilor '50. Un proces-verbal din august 1951 oferă o primă imagine de ansamblu asupra stațiunii după război, un mic inventar al obiectelor și „Analiza muncii la Stațiunea Zoologică Marină de la Agigea – Constanța pe anul 1950-1951”. Procesul-verbal menționa că au fost realizate lucrările de amenajare a cinci laboratoare (Anatomie, Zoologie, Botanică, Fiziologie și Chimie) dotate cu mobilier și instalații necesare (gaz, acvarii etc.). De asemenea, au fost procurate instrumente pentru cercetare: aparate (două microscopice, microtom etc.) și sticlărie de laborator. Biblioteca a fost completată în 1950-1951 cu peste 400 de volume⁵⁰.

La începutul anilor '50, stațiunea s-a extins, fiind realizate o serie de investiții, cu resurse financiare de la Ministerul Învățământului sau uneori din resurse proprii⁵¹, pentru a dezvolta activitatea științifică. În vara anului

⁴⁷ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 128.

⁴⁸ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 130.

⁴⁹ AN-Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Rectorat, dosar nr. 1139/1926, f. 131.

⁵⁰ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 218.

⁵¹ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 7. Stațiunea avea un buget propriu, fiindu-i alocate la timp fondurile necesare (vezi AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 217).

1951 stațiunea punea la dispoziția personalului specializat șapte laboratoare dotate cu tot materialul științific experimental, inclusiv 15 acvarii cu instalația necesară de aer condiționat, gaz aerian și apă marină și potabilă, plus un motor pentru barcă marca „Cutler” 45 H.P. Existau 11 camere de locuit pentru personalul didactic și administrativ și pentru studenții veniți în practică. Pentru a oferi condiții cât mai bune, s-au făcut lucrări de investiții de 489.133 de lei și reparații în valoare de 104.019 lei⁵².

La sfârșitul anilor '50, stațiunea a fost extinsă prin construirea unui etaj la clădirea principală. Avea nouă laboratoare pentru cercetări științifice și un laborator pentru practica studenților. Acestea erau dotate cu aparatura necesară cercetărilor marine. O atenție deosebită era acordată bibliotecii, care era bine dotată cu periodice, fiind una dintre cele mai bogate din țară în domeniul cercetării marine⁵³. Avea abonamente la 150 de reviste de specialitate, 66 de abonamente provenite din 44 de țări, cu peste 5.300 de titluri de cărți și reviste, printre care și titluri din Occident, în cadrul schimbului de publicații⁵⁴.

Biblioteca a procurat⁵⁵:

	1961	1962	1963
Periodice, cărți, referate	1.063	1.102	1.189
Periodice	265	272	284
Cărți	88	82	104

Muzeul stațiunii, înființat de profesorul Ioan Borcea, expunea în 1959 piesele mari și valoroase, reprezentative pentru flora și fauna din Marea Neagră¹.

La începutul anilor '60, stațiunea avea trei clădiri. Dintr-un plan de renovare aparținând arhitectului Sădeanu reiese că stațiunea dispunea de: o clădire principală P+2 etaje (Fig. 6), o clădire a fostului observator și încă o clădire din „stânga clădirii principale”. El recomanda unele lucrări de reparații ale clădirilor unde își desfășurau activitatea cercetătorii permanenți sau sezonieri, reparații și o completare a bazei materiale a stațiunii pentru buna funcționare a stagiilor de practică ale studenților.

⁵² AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 224-228. Procesul-verbal din 1 august 1951, semnat de I. N. Ionescu, revizor contabil din Controlul Financiar Intern de pe lângă Direcțiunea Contabilității din Ministerul Învățământului Public a constatat aceste detalii la Stațiune în perioada 28 iulie – 1 august 1951.

⁵³ AUAIC, subfond Servicii (Plan-Retribuire), dosar 5/1960 (*Plan de perspectivă pe perioada 1960-1975*), f. 64-65.

⁵⁴ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 17.

⁵⁵ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 13-17.

Au existat unele planuri privind construcții suplimentare și tentative de extindere a stațiunii, dar aceste solicitări nu au fost aprobate de minister.

În anii '60, baza materială a stațiunii includea, în special, obiecte destinate cercetărilor de laborator sau de teren. Astfel, centrul de cercetare dispunea, în 1964, de un microbuz, care era folosit de cadrele didactice pentru cercetările de teren⁵⁶, de un vas, „Racoviță”⁵⁷, care a fost andocat și reparat, urmând să fie instalate aparatele de bord⁵⁸, două mașini: un microbuz T.V.50104 și o furgonetă T.V.27710, dar și un cal și o căruță⁵⁹. Tot în 1964 s-au completat echipamentele pentru cercetarea științifică, au fost primite aparte de desen, un exponometru, un aparat de proiecție cu oglindă, un fotometru cu flacără și erau în planul de achiziții un colorimetru universal, două frigider „Fram” de 5.000 de lei și un aparat de desen. O investiție destul de consistentă financiar a reprezentat-o amenajarea barăcii⁶⁰.

Investițiile și achizițiile au fluctuat sub raportul sumelor alocate⁶¹:

Natura cheltuielilor	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Cheltuieli gospodărești	60.400	63.800	78.100	74.400	96.200	142.000
Cheltuieli științifice	100.000	50.100	37.600	45.900	39.800	40.000
Biblioteca (cărți, periodice)	6.600	9.000	15.300	12.400	8.600	15.000
Aparate sub 2.500 de lei	6.000	4.100	1.000	1.000	4.300	11.000
Mobilier	—	9.100	16.000	1.800	9.300	25.000
Aparate import ⁶²					23.100	40.000

⁵⁶ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 3. În cadrul Consiliului științific al Facultății de Biologie-Geografie, din 8 mai 1964, Petru Jitariu propunea să se strângă 180 de lei pentru repararea microbuzului.

⁵⁷ Construcția vasului „Emil Racoviță” a fost inițiată și coordonată la sfârșitul anilor '50 de către directorul stațiunii de la acel moment, Sergiu Căraușu. Vasul a fost în serviciul stațiunii între 1960 și 1965, fiind apoi transferat la Stațiunea Pângărați (vezi AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 39 v.).

⁵⁸ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 7.

⁵⁹ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 54.

⁶⁰ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 13-17.

⁶¹ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 13-17.

Dar constanța lor demonstrează că activitatea cercetătorilor în cadrul stațiunii era de interes primordial nu doar pentru Universitate, ci și pentru autoritățile politice, care sprijineau din motive economice cercetarea biologică.

La sfârșitul anului 1963, a apărut un nou conflict privind terenul stațiunii. Rectorul Universității atrăgea atenția Ministerului Învățământului că în contextul unor amenajări de pe litoral, între terenul stațiunii și localitatea Eforie Nord a fost ocupat o parte din spațiul unde se găsea conducta de aducție a apei marine, instalația de pompare, rezervorul de apă și calea de acces la mare spre locul de îmbarcare din dreptul stațiunii, ceea ce puna în pericol activitatea de cercetare. De asemenea, stațiunea pierdea plaja cu *facies* nisipos, deja restrânsă în urma amenajării porțiunii dinspre Eforie Nord. Conducerea Universității era nemulțumită și de faptul că eventuala mutare de pe acest teren a conductei producea probleme de aprovizionare cu apă. Totodată, cedarea terenului producea și distrugerea unei părți a rezervației⁶³.

Fig. 6. Clădirea stațiunii Agigea, 1956 (Arhiva Muzeului Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Fototecă, fond neinventariat).

Un alt litigiu legat de terenul stațiunii s-a produs în 1964. La 9 decembrie, conducerea Universității trimitea o scrisoare Ministerului Învățământ-

⁶² Pentru aparatele de import din 1959-1962 nu deținem date precise.

⁶³ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, f. 62-63 (*Adresa rectorului Universității Ion Creangă către Ministerul Învățământului din 18.12.1963*).

tului în care menționa conflictul cu Comitetul Județean de Partid privind amenajarea suprafeței administrate de baza marină. Pentru „a nu afecta interesele Stațiunii”⁶⁴, conflictul a fost soluționat la București, decizia dovedind, încă o dată, locul prioritar pe care cercetarea biologică o juca în strategia politică a autorităților comuniste.

În anii '60, Stațiunea a cunoscut un proces constant de dezvoltare, având loc o serie de reparații și investiții. În 1964, a fost amenajată întreaga bază „pentru a schimba aspectul lepros”: s-a demolat baraca sezoniștilor, urmând ca materialele rezultate din aceasta să fie folosite la construirea unei magazii și a unei sere, precum și la alte reparații interioare⁶⁵. Tot atunci, a fost verificată și reparată stația de aprovizionare cu apă marină, indispensabilă laboratoarelor și acvariilor în cadrul cercetărilor⁶⁶. În 1966, Stațiunea deținea 12 laboratoare: cinci de Zoologie și câte unul de Anatomie și Embriologie, Chimie Biologică, Botanică, Microbiologie, Fiziologie animală, Chimie și un laborator studentesc; acestea erau dotate cu aparatură modernă. Inventarul bibliotecii cuprindea 7.000 de volume și primea prin schimb 240 de reviste de specialitate.

La sfârșitul anilor '60, stațiunea devenise un centru important de cercetare. Înainte de a intra sub tutela Institutului de Cercetări Marine, patrimoniul inventariat de directorul Ionel Andriescu, la 7 iunie 1969, cuprindea: o bază imobilă destinată laboratoarelor, muzeului, bibliotecii, birourilor, cercetării – 35 de încăperi dintre care 20 erau folosite ca laboratoare și 15 ca spații de cazare a cercetătorilor; biblioteca avea 14.000 de volume, dintre care 170 erau periodice științifice, unele din străinătate prin schimbul de publicații între instituții; stațiunea avea relații cu 140 de instituții similare din aproximativ 50 de țări ale lumii⁶⁷.

Investițiile în scopul cercetării au continuat până în 1970. Astfel, au fost realizate reparații capitale la vasul de cercetări „Gilortul”, iar în scopul dezvoltării practicii studentești a existat o inițiativă pentru obținerea de spațiu de locuit de la Sfatul Popular Județean Constanța⁶⁸. Pentru

⁶⁴ AUAIC, Rectorat, dosar 797/1964 (*Raport de activitate a stațiunii Agigea*), f. 16-17. Conducerea Universității solicita Ministerului Învățământului să intervină pe lângă instituțiile superioare în drept ca teritoriul ocupat să fie mutat cu 500 m mai spre Eforie Nord, comparativ cu situația de la acel moment. Această cerere era justificată de faptul că terenul ocupat era în proprietatea Ministerului Învățământului.

⁶⁵ AUAIC, Rectorat, dosar 797/1964 (*Raport de activitate a stațiunii Agigea*), f. 16-17.

⁶⁶ AUAIC, Rectorat, dosar 797/1964 (*Raport de activitate a stațiunii Agigea*), f. 59-60 (*Adresa directorului Ioan Suciu către Ministerul Învățământului din 23.01.1964*).

⁶⁷ AUAIC, Rectorat, dosar 808/1966, f. 291.

⁶⁸ AUAIC, Rectorat, dosar 1476/1969 f. 35 (*Planul de cercetare științifică pe anul 1969, categoria A – plan de lucru pentru anul universitar 1968/1969 al stațiunii de*

desfășurarea cercetărilor au fost procurate diferite aparate de hidrologie, instrumente folosite pentru cercetările de fiziologie și chimie; au fost procurate microscopie speciale, aparatură pentru cercetări subacvatice, aparatură foto pentru apă și aer. În total, doar în 1969, s-au cheltuit 500.000 de lei, comparativ cu anii anteriori (1962-1968) când pentru aparatele de laborator fuseseră alocați 300.000 de lei⁶⁹. În afară de aceste sume destinate cercetării au fost investiți bani pentru amenajări, cum ar fi pavarea aleilor și a drumurilor, în valoare de 230.000 de lei⁷⁰.

Biblioteca a continuat să fie un motiv de mândrie pentru stațiune. Anual se cheltuia un fond de 10.000 de lei pentru achiziții de carte. Numărul abonamentelor din Occident pentru periodice a crescut de la două în 1966 la 10 în 1967-1969, revistele obținute prin schimb ajungând la 35, deși directorul recunoștea remanența unor lacune în obținerea lucrărilor din Vest. În perioada 1967-1969, biblioteca a fost îmbogățită cu 4.001 volume, dintre care 2.338 de periodice și 1.663 de cărți⁷¹.

Patrimoniu pus în slujba practicii studențești

Alături de investițiile, reparațiile și dotările din laboratoare, justificate de cercetarea făcută de cercetătorii permanenți și sezonieri din cadrul stațiunii, dezvoltarea bazei materiale pentru practica studențească a reprezentat un obiectiv constant al autorităților politice și a administrației universității. Stațiunea a fost extinsă, iar clădirea mare a acesteia a fost întregită cu un rând de camere din partea dinspre mare (Fig. 7). Pentru practică au fost puse la dispoziție două vapoare ce efectuau expediții lungi, destinate cunoașterii ecosistemelor de coastă.

Pentru a face față afluxului sezonier de persoane, stațiunea a fost special amenajată. În anii '60 s-au reparat barăcile pentru primirea studenților, la fel și laboratoarele, sălile de mese și dormitoare. S-au pus bazele unei cantine și s-a completat personalul stațiunii cu un bucătar⁷²,

cercetare marină „Ioan Borcea”, plan de cercetare științifică al stațiunii „Ioan Borcea” pe anul 1969, plan de cercetare științifică pe catedre, memorii justificative al planurilor de cercetare).

⁶⁹ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, Album „Profesorul Ioan Borcea și Stațiunea Zoologică Marină Agigea”, p. 87 (*Activitatea Stațiunii Biologice „Prof. I. Borcea de la Agigea în anii 1967-1969*).

⁷⁰ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, Album „Profesorul Ioan Borcea și Stațiunea Zoologică Marină Agigea”, p. 87.

⁷¹ AN-Iași, fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, Album „Profesorul Ioan Borcea și Stațiunea Zoologică Marină Agigea”, p. 87.

⁷² AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 4 (*Problemă discutată în cadrul Consiliului științific al Facultății de Biologie-Geografie din 8 mai 1964*).

un administrator cantină și un ospătar⁷³. S-au amenajat o sufragerie cu o capacitate de 60-70 de locuri și două dormitoare cu o capacitate de 70 de locuri. Pentru a completa spațiile destinate cazării studenților, Universitatea a obținut 100 de paturi de la Institutul pedagogic din Constanța. A fost refăcută baraca din forțe proprii, s-a suplimentat inventarul cu 15 mese tip cantină, 60 de scaune și două frigidere⁷⁴.

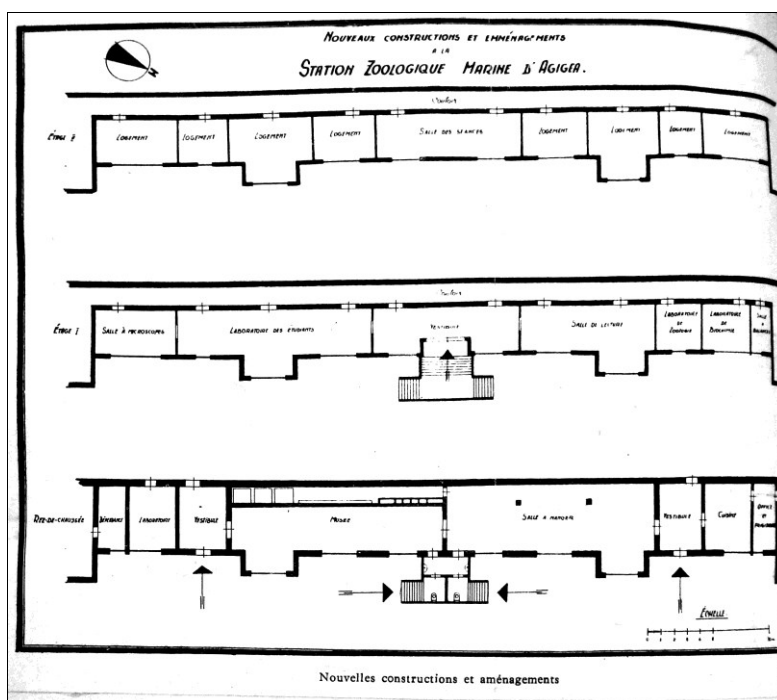

Fig. 7. Planul de extindere a Stațiunii Agigea, 1956
(Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Iași,
fond personal Ion Borcea, dosar nr. 1/1926-1980, p. 34).

Proiecte de extindere a stațiunii

Dinamica cercetărilor biologice, interesul statului pentru susținerea acestui domeniu și activitatea intensă desfășurată la Agigea au dus la apariția unor proiecte de extindere a stațiunii, elaborate de profesori sau de instituție.

Între acestea amintim propunerile cuprinse în „Analiza muncii la Stațiunea Zoologică Marină de la Agigea – Constanța pe anul 1950-1951”.

⁷³ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 18.

⁷⁴ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 7.

În document s-a propus construirea unor clădiri noi pentru acvarii, muzeu și laboratoare, s-a menționat necesitatea achiziționării unei nave și amenajarea unui loc pentru îmbarcare și debarcare. De asemenea, în lista priorităților se aflau și lucrări de reparații și întreținere a clădirilor de către un personal specializat, deoarece, până la acel moment, multe dintre lucrările tehnice erau realizate de personalul stațiunii. Tot atunci a apărut necesitatea unor construcții noi pentru angajați și magazii pentru materiale⁷⁵.

Propuneri privind îmbogățirea bazei materiale au cuprins și domeniul strict al cercetării. Șeful de cercetare D. A. Popescu solicita, la 16 mai 1964, înființarea unei Stații Meteorologice, vitale pentru interpretarea datelor cercetătorilor. Acesta justifica propunerea prin faptul că datele obținute de la Serviciul Meteorologic Constanța nu reflectau condițiile de microclimat ale stațiunii, ținând cont de faptul că stațiunea Agigea se afla la 10 km sud de Constanța și la 1 km nord de Eforie Nord⁷⁶.

Altă inițiativă a fost amenajarea sufrageriei stațiunii drept spațiu pentru muzeu; la momentul respectiv acesta nu putea fi vizitat, din pricina dimensiunilor reduse⁷⁷.

În anii '60, arhitectul S. Sădeanu a propus un proiect major de amenajare a stațiunii, care ar fi putut să schimbe radical aspectul acesteia. Arhitectul a venit cu propuneri pentru a crea condiții bune pentru cercetările acvatice și terestre ale litoralului. În acest mod, stațiunea ar fi devenit atât un centru de cercetare pentru profesori, cercetători și studenți, cât și o atracție pentru turiști prin: construcții noi, amenajarea vechilor construcții și sistematizarea teritoriului stațiunii. Sădeanu a propus ridicarea unui pavilion de 1.200 m² (care să cuprindă laboratoare, ateliere și acvarii), un amfiteatru de 150 de locuri, un pavilion de locuințe pentru cazarea personalului permanent; 10 apartamente pentru familiști de două camere și alte 10 camere, clădirea fiind dotată cu anexe, o cantină studențească, o seră pentru grădina botanică de 200 m²; două construcții pentru animalele specifice faunei dobrogene, ambele de 150 m²; construirea unui dig cu ponton pentru vasul marin al stațiunii și pentru luarea de probe de apă, alge etc. Sădeanu propunea, de asemenea, ca teritoriul stațiunii să fie împrejmuit cu gard.

În afara construcțiilor noi, el propunea amenajarea construcțiilor existente: localul existent P+2 etaje, în care funcționau laboratoarele, să

⁷⁵ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 218.

⁷⁶ AUAIC, subfond Servicii (Plan-Retribuire), dosar 5/1960, f. 9-11.

⁷⁷ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 17.

fie amenajat și redistribuit pentru Muzeul didactico-științific (laborator de cercetări și practică pentru studenți cu o sală de acvarii de uz curent; atelier de preparare a colecțiilor de muzeu, schimb cu străinătatea și depozit pentru materiale), biblioteca cu sală de lectură, clubul și dormitoarele pentru studenții veniți în practică; 8-10 apartamente să fie destinate pentru cazarea personalului administrativ permanent al stațiunii; clădirea administrației urma să aibă birouri administrative și ale „organizațiilor obștești” și o sală pentru consiliile științifice. Clădirea fostului observator urma să servească drept spațiu de cazare pentru cadrele didactice și cercetătorii sezonieri, iar în clădirea din stânga intrării principale era proiectat să se amenajeze un garaj pentru ambarcațiuni și pentru mijloacele de transport. De asemenea, prin sistematizarea teritoriului, Sădeanu propunea ca accesul să fie direct la șoseaua comunală spre Constanța, comparativ cu poziționarea de la acel moment, când stațiunea era limitată la nord de sanatoriul TBC, la est de mare, la vest de șoseaua comunală și la sud cu un hotar convențional care lega faleza printr-o linie perpendiculară cu gardul dinspre șoseaua comunală.

Sădeanu dorea reamenajarea teritoriului stațiunii prin crearea unui aspect arhitectural „plăcut”, amenajarea drumurilor, aleilor pietonale, spațiilor verzi compuse din grădina botanică (200 m²), colțul zoologic (1.000 m²) și lotul școlar-economic (1.000 m²). Propunea ca tot complexul să fie împrejmuit de gard din placă de sârmă înalt de 70 cm⁷⁸. Din nefericire, acest plan nu a fost aprobat de Direcția Generală a Învățământului Superior.

Ideile lui Sădeanu au fost preluate și completate într-un „Memoriu asupra reorganizării și dezvoltării Stațiunii Zoologice Marine «Prof. Ioan Borcea» de la Agigea-Constanța”, semnat de rectorul Ion Creangă. Prin acest memoriu se propunea reorganizarea stațiunii și dotarea cu mai multe laboratoare, construcții noi și amenajarea celor existente, amenajarea grădinii botanice și a spațiilor verzi, dotarea cu utilaj corespunzător. Corpul principal al stațiunii nu fusese construit inițial pentru laborator și nu mai corespundea cerințelor. În acest scop, Rectorul a propus construirea unui pavilion de cercetare cu o suprafață utilă de 1.200 m² compus din: subsol (demisol) – care să cuprindă centrala termică, o stație de pompare a apei marine în acvarii, atelier de preparate și un atelier de întreținere a localurilor – și parterul, unde să fie amenajate șase-opt laboratoare de cercetări, o sală de colecții cu material specific și exponate ca rezultat al lucrărilor de laborator. Lucrarea trebuia să fie proiectată în eventualitatea

⁷⁸ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 35-48.

unei supraetajări. Apa marină urma să fie pompată prin țevi de plastic anticoroziv. De asemenea, corpul principal trebuia să fie reparat și redistribuit pentru: 1) muzeu, 2) laboratorul de cercetări și practică pentru studenți și 3) apartamente pentru personalul permanent. La etajul I s-a propus să fie amenajată biblioteca și un auditoriu, iar la etajul II să rămână dormitoare pentru studenții de la practica de vară. În clădirea administrației de la acel moment urma să fie biroul administrativ, organizația PMR și sindicatul, iar la etaj – biroul conducerii, o sală de ședințe pentru Consiliul Științific, folosit și pentru recepții. Memoriul pune și problema teritoriului ocupat de DSAPC Regionala Dobrogea, care periclita funcționalitatea stațiunii. Totodată, se cerea transferul fostei proprietăți a Ministerului Forțelor Armate în patrimoniul Ministerului Învățământului, clădirea cu două etaje (fost observator) să fie un eventual spațiu de cazare a cadrelor didactice care veneau sezonier, iar în locul fostei barăci să se construiască o bucătărie⁷⁹.

Alte proiecte au fost inițiate cu ocazia centenarului Universității. Planurile prevedeau amenajarea unui parc, a spațiilor verzi și a unei grădini pentru oaspeții care urmau să vină cu ocazia acestei aniversări. Conducerea Universității dorea să pună în valoare muzeul care rămăsese la stadiul de inaugurare, să fie valorificat prin extinderea spațiului și îmbogățirea colecției⁸⁰. În „Planul de măsuri în vederea remedierii lipsurilor constatate în analiza muncii la Stațiunea zoologică marină de la Agigea” au fost menționate o serie de măsuri de îmbunătățire și extindere a muzeului stațiunii pentru a corespunde cerințelor. În acest scop, personalul tehnic de la Muzeul de Istorie Naturală ar fi trebuit să sprijine această acțiune, iar la serbarea centenarului Universității muzeul trebuia să fie pregătit să primească oaspeții. De asemenea, pentru acest moment stațiunea trebuia să aibă deja amenajate spațiile verzi⁸¹. Și aceste propuneri au rămas în faza de proiect.

„Recuperarea” stațiunii

Perioada 1970-1990 a fost una de degradare a patrimoniului mobil și imobil. Odată cu recuperarea stațiunii în 1990 de către Universitatea din Iași s-au preluat clădirile și o parte din teritoriul fostei Stațiuni, însă în ceea ce privește biblioteca și bunurile de inventar nu s-a mai putut recupera nimic, nici chiar donația Luciei Leon Borcea (o bibliotecă cu valoare istorică și sentimentală).

⁷⁹ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 66-73.

⁸⁰ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 195.

⁸¹ AUAIC, Rectorat, dosar 838/1961, f. 206-207.

Până la 29 iunie 1991, când a fost realizată redeschiderea oficială a Stațiunii, s-au făcut reparații la cele trei clădiri și a fost amenajat spațiul de cazare pentru peste 100 de studenți și pentru circa 20 cadre didactice și cercetători. S-a asigurat dotarea și funcționarea continuă pe timpul verii. Practic, Stațiunea a redevenit funcțională. În cadrul ei au început noi lucrări de cercetare, un impuls deosebit reprezentându-l și achizițiile care au permis cercetătorilor să își desfășoare activitatea. Printre primele dotări au fost nava „Nautilica” și șalupa „Rissoa”, ceea ce a oferit un nou impuls studiilor de biologie marină.

Concluzii

Stațiunea biologică marină „Prof. Dr. Ioan Borcea” de la Agigea – Constanța, departament în cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, a reușit să se impună ca centru de cercetare la nivel european, în pofida unor contexte defavorabile activității științifice (pierderea unor terenuri, distrugerea și degradarea clădirilor sau lipsa materialelor indispensabile cercetării).

Încadrată inițial în organigrama Facultății de Științe, stațiunea își păstrează până după al Doilea Război Mondial acest statut. Unele documente indică diferite surse de finanțare pentru susținerea activităților, ceea ce ne face să presupunem că exista o multiplă subordonare, cel puțin din acest punct de vedere. O parte din izvoarele istorice cercetate o cataloghează drept „o anexă” a Universității, altele fac referiri la bugetul propriu al stațiunii, în timp ce altele indică un control financiar asupra investițiilor și cheltuielilor din partea Ministerului Învățământului. Problema statutului și a subordonării rămâne, așadar, una deschisă.

Încă de la înființare, stațiunea a avut cinci clădiri care, treptat, au fost adaptate cercetării ecosistemelor maritime. În timp, au apărut o serie de proiecte pentru renovare, extindere și reamenajare a stațiunii, însă nu au fost realizate din cauza schimbărilor instituționale și deciziei politice de comasare a institutelor de cercetare din anii '70. Decizia, cu impact negativ asupra patrimoniului imobil, a dus la degradarea acestuia.

Și în ceea ce privește situația terenului stațiunii s-au produs mai multe schimbări. Cu o suprafață însemnată la momentul înființării, acesta s-a extins treptat, iar la momentul declanșării celui de-al Doilea Război Mondial avea o deschidere amplă spre mare, precum și o rezervație naturală. În perioada postbelică, au existat o serie de litigii cu autoritățile locale și particulari din zonă ce au afectat teritoriul stațiunii, aceasta pierzându-și accesul la mare.

Inventarul stațiunii a fost unul tematic, destinat cercetării științifice. A avut o bibliotecă foarte bine dotată cu lucrări de specialitate și un muzeu cu descoperirile cele mai reprezentative ale cercetătorilor stațiunii. Însă schimbările administrative din 1970 au dus la distrugerea bibliotecii și pierderea exponatelor muzeului.

Deși timp de 20 de ani s-a înregistrat un proces de degradare a stațiunii și al patrimoniului ei, odată cu trecerea în subordinea Universității, în anul 1990, aceasta și-a reluat rolul primordial, de cercetare, fiind treptat dotată cu inventarul necesar activității științifice.

The Marine Biological Station at Agigea: Its Heritage, Disputes and Projects (Summary)

Keywords: *immovable heritage, movable heritage, research station, Ioan Borcea, University of Iași.*

The marine biological station “Prof. Dr. Ioan Borcea” in Agigea-Constanța, founded in 1926 as part of the Faculty of Sciences, established itself as a research centre at European level, despite situations that were not favourable to the scientific activity (loss of land, destruction and degradation of buildings or lack of materials essential for research). Unfortunately, the current state of the research did not allow us to form, as we initially proposed, a complete picture of the resort’s heritage, resulting only a profile and a series of questions that we cannot yet answer.

From the beginning, the resort had five buildings that were gradually adapted to be able to research the marine ecosystems. The buildings were repaired, expanded and sometimes even destroyed in order to design new ones. Along the way, a number of projects were initiated for the refurbishment, extension and renovation of the resort, but they were not successful due to the political context and the institutional changes in the ’70s that merged the research institutes. The decision, with a negative impact on the immovable heritage, led to its degradation. And regarding the situation of the resort land, we identify several changes. With a significant area at the moment of its establishment, it expanded visibly, and at the time of the outbreak of World War II had significant access to the sea, as well as a natural reservation. In the post-war period, there were a series of disputes with the local authorities and the people within the area that affected the territory of the resort, which lost its access to the sea. The inventory of the resort was a thematic one, designed for scientific research. It had a very well-equipped library with specialized books and a museum with the most representative discoveries of the resort’s researchers. However, the administrative changes in 1970 led to the destruction of the library and the loss of museum exhibits.

Although for 20 years, there was a process of degradation of the resort and its heritage, once the resort was subordinated to the University, in 1990, it resumed its primary research role, being gradually equipped with the inventory necessary for the scientific activity.

